

TAKİPTEKİ KREDİLERİN ÖZEL SEKTÖRE VERİLEN KREDİLER VE YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

Cüneyt KOYUNCU

Prof. Dr. Bilecik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Bilecik

Berrin SAKA

Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para ve Banka Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

ÖZET: Kredilerin geri ödenmesinde yaşanan bir takım aksaklıklar bankacılık sisteminde ve dolayısıyla ekonomik yapıda olumsuzluklara neden olmaktadır. Bundan dolayı bu çalışma Türkiye’de takipteki kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisini 1986-2008 yılları için analiz etmektedir. Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre takipteki kredilerin, özel sektöre sağlanan yurtiçi kredileri ve yatırımları azaltıcı yönde etkilediği görülmüştür. Takipteki krediler ile özel sektöre sağlanan yurtiçi krediler ve yatırımlar arasındaki tespit edilen bu negatif ilişki %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: Banka Kredileri, Takipteki Krediler, Sorunlu Kredilerin Yönetimi, Sorunlu Kredilerin Etkileri, Çoklu Regresyon Analizi.

NON-PERFORMING LOANS IMPACT ON CREDITS TO PRIVATE SECTOR AND INVESTMENT

ABSTRACT: Encountering a set of faults in the loan repayment leads to troubles in the banking system and thus in the economic structure. Therefore this study analyzes the impact of non-performing loans on domestic credits to private sector and investments for the period of 1986-2008 in Turkey. According to the results from multivariate regression analyses, we observed that non-performing loans affect domestic credits to private sector and investments in a reducing way. Those identified negative associations between non-performing loans and domestic credits to private sector and investments are statistically significant at %1 significance level.

Keywords: Bank Loans, Non-performing Loans, Management of Non-performing Loans, Impacts of Non-performing Loans, Multivariate Regression Analysis.

GİRİŞ

Gelişen dünya ekonomisinde bankaların her geçen gün yeri ve önemi artmaktadır. Bankalar bir ülke ekonomisine farklı yararlar ve dinamikler kazandırır. Bankaların temel işlevi ekonomideki atıl fonların ihtiyaç sahiplerine en verimli şekilde aktarılmasıdır. Krediler, bankaların en temel ürünüdür. Kredilerin büyük bir kısmı tasarruflarını bankaya yatırmış olan tasarruf sahiplerince karşılanır. Bankalar, topladıkları mevduatları kredi olarak kullanırlar ve bunun neticesinde de karlarını da maksimize etmek istemektedirler. Fakat bu süreçte bankalar kredilerin zamanında geri ödenmemesi riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Minimum risk ile maksimum kazanç elde etmeyi amaçlayan bankaların bu bağlamda risk ile gelir arasında dengeyi sağlaması gerekir. Bu dengenin sağlanması için ise; kaynaklar ve bu kaynakların kullanımı arasındaki dengeyi kurabilecek, oluşabilecek risklerin nedenlerini belirleyip önlem alabilecek bir yönetim gerekmektedir. Sorunlu (takipteki) kredi, borçlu firma ve bankalar arasında yapılmış olan geri ödeme planının bozulması olarak tanımlanabilir. Kredilerin makul bir süre içerisinde geri ödenmemesi, tahsilatın gecikmesi ve zarar ihtimalinin ortaya çıkması durumları sorunlu kredileri ortaya çıkarmaktadır. Geri ödenmesinde herhangi bir sorun olmaması durumunda krediler bankalar için oldukça karlı bir üründür. Bu nedenle oluşabilecek risklerin engellenmesi önem kazanır. Takipteki kredilerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde her geçen gün artması ve bankaların bu nedenden dolayı krize sürüklenmesi takipteki

kredi probleminin önemini ortaya koyar. Kredilerin geri ödenmesinde yaşanacak bir takım aksaklıklar bankacılık sisteminde ve dolayısıyla ekonomik yapıda olumsuzluklara neden olmaktadır. Takipteki kredilerin olumsuz etkileri sadece bankacılık sektörü ile sınırlı kalmayacaktır. Bankaların kredilendirme sürecinde yaptıkları hatalar, firmaların yönetim sorunları ya da farklı çevresel faktörler nedeni ile oluşabilecek sorunlu krediler, maliyet yaratmakta ve artan sorunlu krediler nedeni ile finansal sistemde krizler yaşanmaktadır. Sorunlu krediye neden olan faktörlerin tespitinin doğru olarak yapılması, sorunun çözümünü kolaylaştırır. Sorunlu kredilerin yarattığı maliyetler sadece bankalarla sınırlı kalmayıp ülke ekonomisi içinde geçerli olabilmektedir.

Sorunlu kredilerin gerek bankacılık sektörü gerekse ülke ekonomisi için yüklediği maliyet açısından bu kadar önemli olması bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı takibe düşmüş kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerinde etkisi olup olmadığını ortaya koymaktır. Söz konusu bu araştırma hipotezimizi test etme amacıyla, Türkiye'ye ilişkin 1986-2008 yıllarına ait veriler kullanılarak çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Analiz bulgularına göre, takipteki krediler ile özel sektöre sağlanan krediler ve yatırımlar arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla sorunlu kredi miktarındaki artışın yatırımlar üzerinde direkt ve özel sektöre sağlanan krediler vasıtasıyla da yatırımlar üzerinde ayrıca dolaylı azaltıcı etkileri olduğu söylenebilir.

Çalışmanın izleyen bölümleri şöyledir: sorunlu kredilerin bankacılık açısından önemi ikinci bölümde, sorunlu kredilerin yönetimi üçüncü bölümde, veri ve yöntem dördüncü bölümde, analiz ve bulgular beşinci bölümde, sonuç ve değerlendirme altıncı bölümde incelenmektedir.

SORUNLU KREDİLERİN BANKACILIK AÇISINDAN ÖNEMİ

Ekonomik kalkınmanın sağlanmasında kredilerin önemi oldukça büyüktür. İşletmeler faaliyetlerini sürdürebilmek, büyüyebilmek ve gelişmeleri yakalayabilmek için gerek duydukları fon ihtiyaçlarını bankalardan karşılamaktadırlar. Bankalar topladıkları fonları yatırım alanlarına yönlendirirken karlılık temel hareket noktasıdır. Kredi karlı bir ürün olmasına karşın, riskli bir üründür. Bu nedenle kredi kullanırken doğabilecek zararların en düşük düzeyde tutulmasına özen gösterilmelidir.

Kredi süreci müşteri ile ilişkiye geçilmesi, kredinin anapara ve faiz ödemeleri ile geri ödenmesi ve teminatların serbest bırakılması ile ilişkinin son bulması sürecini kapsar. Kredinin geri ödenmemesi yani sorunlu hale gelmesi halinde, bu durumdan etkilenen bankalar diğer bankaları da etkileyebileceklerdir. Sorunlu kredi büyüklüklerindeki artış bankaların faizleri arttırmasına ve bankaların kredi koşullarını ağırlaştırmasına yol açabilir. Bu durum tüm bankacılık sektörünün ve ekonominin etkilenmesine neden olabilir (Sayım, 2006: 40). Ödemeler sisteminde aksaklıkların yaşanması bankacılık sektörü dışında reel sektör üzerinde de olumsuz etkiler yaratacaktır. Üretimin finansmanını sağlayacak kaynakların akışında aksaklıklar yaşanacak ve reel sektör ile ekonominin geneli üzerinde yarattığı etki bankacılık sektöründe başlayan krizin niteliğini değiştirebilir. Bu durumda krizin derinliği ve maliyetleri artacaktır. Reel sektör şirketlerinin kurumsal borçlarını ödeyememesi ile bankacılık sisteminde tahsili geciken ve / veya takipteki kredi oranlarında artış yaşanacaktır. Krizin derinleşmesi ile ekonomideki tüm birimlerin yükümlülüklerini yerine getirme durumunda gerileme söz konusu olacaktır. Şirketler kesiminde iflas durumlarının yaşanmasında artış meydana gelebilir ve benzer gelişmeler bankacılık kesiminde de yaşanabilir (Duvan, 2001: 129). Krediler ile tasarruflar, ekonomik faaliyetlerine devam edebilmek için fon gereksiniminde bulunan ihtiyaç sahiplerine sunulur. Böylece ihtiyaç sahiplerinin ekonomik faaliyetlerinin devam etmesi ve genişlemesi sağlanmaktadır. Ancak bu durum karşısında aynı zamanda tasarruf sahipleri de korunmalıdır. Tasarruf mevduatlarına devlet güvencesi verilmesi uygulaması ülkemizde uygulanmış. Ancak bu durum yüzünden ahlaki risk doğmuştur. Bankalar mevduat sahiplerinin denetiminden uzaklaşmış, risk faktörü yeterince dikkate alınmamıştır. Belli bir kesime ve geri dönmeme riski yüksek alanlara kaynak kullandırımı artmıştır (Toprak ve Demir, 2001: 23).

Krediler tedavül aracı olarak ta kullanılır. Nakit para taşınmasını azaltmakta ve ticari işlemleri hızlandırmaktadır. Ekonomik faaliyetlerinin devamı için gereken fon ihtiyacının karşılanması ile işletmelerin piyasada varlıklarını sürdürmeleri istihdamı artırıcı unsur olacaktır. Üretim yolu ile milli gelir üzerinde de olumlu katkı sağlanacaktır. Kredi sistemi ile atıl fonlar, kredi olarak fon ihtiyacı duyanlara aktarılır. Ekonomide arz talep hareketliliği sağlanmış olur. Yatırımcılar ve girişimciler yatırımlarını gerçekleştirebilmek için ihtiyaç duydukları sermayeyi, öz kaynaklarından ve bankalardan kullanmış oldukları kredilerden sağlamaktadırlar. Bu nedenle krediler ekonomik kalkınmanın sağlanmasında vazgeçilmez finansal kaynaklar arasında bulunmaktadır. Kredilerin sorunlu hale gelmesi durumunda ise, birbirine bağlı etkiler ile bankacılık sisteminin etkilenmesine yol açabilecektir (Yanık, 2008: 54-55). Kullanılan kredilerin sadece tüketim amaçlı kullanılması ise enflasyonla mücadelenin direncini kırmaktadır. Toplam talep üzerinde artırıcı etkisi olması nedeni ile bu duruma sebebiyet verir (Türkan, 2000: 3-4). Ekonomik belirsizliğin yaşanması fon maliyetini arttıracaktır. Bu durum kredi talep edenler için yük oluşturur. Ayrıca kamusal yükler de fon maliyetini arttıran unsurlardandır. Bu durumda bankaların kar oranlarının daralmasına neden olabilir. Kamu maliyesinin sağlıklı yapıya kavuşması ve ekonomik belirsizliğin azalması ile sorun giderilebilir (Toprak, 2001: 6).

Bankaların kredi taleplerini değerlendirme işlemi sırasında uzmanların kredi tahsisi ve yönetimi konusunda dikkatli davranmaları gerekmektedir. Çünkü sorunlu krediler bankanın aktif kalitesini bozmakta, uzmanların zamanını daha verimli işlerde değerlendirmesini engellemekte ve ekonomik açıdan maliyet oluşturmaktadır (Mavili, 2008: 107). Oluşabilecek maliyetlerden korunabilmek için kredi portföyünün ölçülmesi, alınan risk için derecelendirme sisteminin kurulması gerekir. Aksi takdirde, maruz kalınan riskin ölçümlenememesi durumunda; doğru yönetim uygulanamayacak ve bu durum karşısında banka, sermaye yeterliliği açığının kapatılmasını sağlama, teminat şartlarının artırılmasının veya fiyatlama koşullarının yükseltilmesinin engellenmeye çalışılması, kurumun pazardaki etkinliğini olumsuz etkileyecektir (Arda ve Gögebakan, 2004: 3-4).

Ayrıca krediler için ayrılan karşılıklıta bankanın mali durumunu olumsuz etkileyebilir. Banka karda iken kredi karşılıklarının bankanın karlılığına olumsuz etki yapabilmesi ancak şu koşullarda düşünülebilir. Eğer banka elde ettiği karları dağıtmayarak yedek akçe hesabında tutma ya da sermayesine eklemeye kararını alıyorsa, bu şekilde öz kaynak miktarını arttırmış olacaktır. Öz kaynaklarındaki artış ile bankanın maksimum kredi sınırı artmış olacaktır. Bu durum Bankalar Kanunu'nun 54. maddesinde belirtilmiştir.

Banka elde ettiği karları dağıtmayarak yedek akçe hesabında tutuyor ya da sermayesine ekliyorsa, bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye verebileceği kredi sınırını arttırmış olacaktır. Bunun yanında öz kaynak sınırlamasına bağlı yatırım alanlarına yatırım yapabileceği maksimum sınırı da arttırmış olacaktır. Bankanın kredileri için ayıracağı karşılıklar öz kaynaklar miktarındaki artışa engel olacağından, bankanın öz kaynak sınırlamasına bağlı yatırım alanlarından maksimum sınıra ulaştığı durumda bankanın daha fazla kredi verme ya da karlı iştiraklerini attırma olanaklarından yararlanamama durumu söz konusu olacaktır. Bu durum ise bankanın karlılığını olumsuz etkileyecektir. Dolayısıyla da banka, kredi fiyatlamasını da yükseltme eğilimine girecektir (Sayım, 2006: 57-58). Bankanın kredi kullandırmadaki maliyetlerinin artması durumunda ise kredi fiyatlamasını daha yüksek yapmak yoluna gitmesi söz konusu olacaktır. Kredinin geri ödemesinin yapılmaması durumunda, banka ya faiz tahakkukunu durdurmalı ya da faizin tahakkuk etmesinin devamı durumunda ise tahakkuk eden tüm faiz tutarı için de özel karşılık ayırmalıdır. Verimsiz bir kredi gelecekte beklenen nakit akımlarının bugünkü değerine taşındığında faiz taşınan tutar üzerinden tahakkuk ettirilebilir ve güncellenmiş şimdiki değerleri yansıtmak amacıyla net gelire dahil edilebilir. Ancak kredinin sorunlu hale gelmesi durumunda, müşterinin krediyi ödeyememesi ile faiz kazancıda sağlayamayacaktır. Bu durumda ise bankanın net gelirinde azalma söz konusu olur (Kredi Muhasebesi, Kredi Riskine İlişkin Kamuoyu Bilgilendirilmesi ve İlgili Konularda Güvenilir Uygulama, 2009: 3). Bunun yanında kredi karşılıklarının olumlu etki yaratması da söz konusudur. Banka eğer dönemi karlı bir şekilde tamamlamışsa, ayırdığı karşılık tutarını dağıtacağı kardan düşeceği için, dağıtacak olduğu kar miktarı da düşecektir. Bu durum, bankanın mali durumu üzerinde olumlu etki yaratacaktır. Karşılık miktarı olarak ayrılan tutar banka bünyesinde kalması ile mali yapısının güçlenmesi sağlanır. Zaten kredi karşılıklarının da en önemli amacı budur (Sayım, 2006: 57).

SORUNLU KREDİLERİN YÖNETİMİ

Sorunlu kredilerin tahsilâtının sağlanması öncelikli olarak kredinin sorunlu hale gelme nedenini doğru şekilde tespit edilmesini gerektirir. Şirketin politika ve faaliyetleri, bankalar ile olan ilişkilerinin seyri sorunlu kredilerin nedenlerini ortaya çıkarmada yardımcı olmaktadır (Mavili, 2008: 44). Finansal piyasalarda da belirsizlik durumundan korkulur. Çünkü finansal piyasalarda belirsizlik ölçülebilen ve yönetilebilen bir unsur değildir. Ancak risk, ölçülebilir ve yönetilebilir (İşipek, 2005: 4). Bankalar kredi değerlendirilmesinden başlayıp, kredinin geri ödenmesi sürecine kadar çeşitli nedenlerle kredi riski ile karşı karşıyadır. Kredilendirme sürecinin başlangıcı olumlu gerçekleştirilmiş olsa dahi gelecekte beklenmedik bir nedenle kredi için risk söz konusu olabilir. Önemli olan karşılaşılan riskleri en iyi şekilde yönetebilmek ve zararlara karşı hazırlıklı olabilmektir (Çelik ve Ekinci, 2002: 8).

Ölçülen kredi riskleri, kredi onay ve limitlerinin belirlenmesinde, karşılık hesaplanmasında, risk fiyatlamasında, sorunlu kredilerin tespit edilmesinde, risk ayarlı getiri hesaplamalarında, sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında kullanılıyor. Bankalardaki tüm kredi faaliyetleri bu çerçevede içinde algılanarak riskler etkin şekilde yönetiliyor ise modern kredi riski yönetiminin varlığından söz edilebilir. Geleneksel kredi risk yönetiminde de yöntem mali tablolarla izlenen kredi tutarlarına dayanmakta; ancak kredi müşterilerinin risklilik düzeyi bilimsel yöntemlere göre hesaplanmamaktadır (Ünlü, 2010). Kredi riskinin değerlendirilmesi en önemli sorun tutarlı kredi verme politikasının olmayışıdır. Bu nedenle kredi derecelendirme çalışmalarından tutarlı bir istatistikî veri seti oluşturulamamaktadır (Aksel, 2001: 7). Kredinin hangi amaçla kullanıldığı da riskin ölçülebilmesi amacıyla kredilendirme sürecinde belirlenmelidir. Ticari ve kurumsal kredilere nazaran, tüketici kredilerinin daha az risk taşıdığı genel anlamda doğru olarak kabul edilir. Ancak bu genel yargı konut, otomobil vb. için kullanılan kredilerde, alınan mal karşılık olarak gösterildiği ya da garanti edildiği durumlarda kabul edilebilir. Ancak bu durumun aksine dayanıklı tüketim malları, eğitim, tatil, mal ve hizmet alımlarına ilişkin kredi kullanımları için bu yargı kabul edilemez. Bu durumda kredinin sorunlu hale gelmesinde haciz edilme, bu suretle de edinilen emtianın elden çıkarılarak nakde dönüştürülme durumu söz konusu değildir. Bu açıdan karşılığı ya da garantisi olduğu yargısı ile bu tür kredileri risksiz ya da düşük riskli olarak nitelendirmek iyimser bir yaklaşım olacaktır (Türkan, 2000: 3-4).

Etkin kredi yönetimi ve kontrol politikaları ve uygulamalar zamanında muhasebe ve değerlendirme ile ilgilidir. Bankaların etkin bir sistem kurarak kredilerin değerlemesini yaparak, uygun karşılık tutarlarını ayırması gerekmektedir. Kredileri risk bazında sınıflara ayırarak uygun olan karşılıklarının ayrılmamasına özen gösterilmelidir. Kredi verimsizleşmesinin ölçülmesinde hem özel kurallar hem de yönetimin de yargıları önemlidir.

- Kredi kalitesinin belirlenmesinde onaylanıp belgelenmiş alt yapı olmalıdır.
- Tahminler gerçekçi varsayımlar üzerine kurulmalıdır.
- Genel ekonomide oluşabilecek etkilerin, müşteri faaliyetlerindeki değişimlerin borçluyu nasıl etkileyebileceği ile ilgili varsayımların da gerçekçi ve tutarlı tahminler üzerinde olmalıdır.

Etkin kredi yönetimi, bankanın seçtiği ve uyguladığı muhasebe politikalarının ve muhasebe verilerinin güvenilirliğine de bağlıdır. Güvenilir olmayan muhasebeleşmiş veriler hatalı kredi derecelendirmesine sebep olabilir. Muhasebe verileri gerçekleşen, ya da gerçekleşmesi beklenen her şeyi göstermelidir. Veriler tüm maddi konuları yansıtmalıdır. Muhasebe kayıtları tarafsız olmalı, maddi hata ve önyargıdan uzak olmalıdır. İşlemler ya da olaylar meydana geldikleri dönemlerde kayıt altına alınmalıdır. Banka net gelirinin doğru olarak hesaplanması için gelir ve giderleri ait oldukları dönemlerde kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu nedenle gelirin sağlandığı dönem içerisinde, giderin de olduğu dönem içerisinde muhasebeleştirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, sorunlu hale gelmiş olan kredilerin maliyetleri yanıltıcı olacaktır. Bu nedenle de bankanın sorunlu krediler için izleyeceği politika etkisini yitirebilir (Kredi Muhasebesi, Kredi Riskine İlişkin Kamuoyun Bilgilendirilmesi ve İlgili Konularda Güvenilir Uygulamalar, 2009: 8-9).

Ayrıca bankalarımız arasında sürdürülen negatif nitelikli kredilere ilişkin bilgi değişimi de vardır. Borcunu vadesinde ödememesi nedeni ile müşterilerin kimlik bilgileri TCMB'ye bildirilir. Kimlik bilgileri iletilmiş olan müşterilerden daha sonra borcunu ödeyenlerin bilgileri, TCMB tarafından merkezde toplanarak aylık dönemler halinde sisteme katılan bankalara aktarılmaktadır. Bu bilgiler, kredilendirilme aşamasında değerlendirilmek amacıyla gösterge kaynak olması amacıyla kayıt altına alınmaktadır. TCMB'nin görevi bankalar tarafından bildirilen kredi borçlularına ait kimlik bilgilerinin kredi taleplerini kendi yetkileri dahilinde inceleyen diğer bankalara ilemesi ile sınırlıdır. Hata sonucu kimlik bilgileri bildirilmiş olan borçluların bilgilerinde düzeltmeler yapılabilir ancak müşterilerin kredi değerlendirilmesi sürecinde Merkez Bankasının herhangi bir müdahalesi söz konusu değildir. Bu uygulama Merkez Bankası tarafından Ocak 2000 döneminden itibaren başlatılmıştır. Negatif nitelikli ferdi kredi ve kredi kartları kütüğünden, tahsil bildirim yapılmış kayıtlarda 3 takvim yılını, takip bildirim yapılmış ancak tahsil bildirim olmayan kayıtlarda ise 5 takvim yılını doldurmuş olanlar silinmektedir. 3 veya 5 takvim yılını doldurmuş olan kayıtların silinmesi nedeniyle, eski dönemlere ait kişi sayılarında değişme olabilmektedir. Bankaların ise söz konusu süreden sonra kayıtlı olan müşteri bilgilerini kütüklerinden çıkarıp çıkarmamak kendi yetkileri dahilindedir. Kredi kullandıracak olan bankaların, müşterinin kredi değerlendirmesini yaparken kendi sisteminde kayıtlı olan bilgileri dikkate alıp almaması kendi yetkilerinde bulunmaktadır. Aşağıda Tablo1'de 2006-2010 dönemi için ferdi kredi borcunu ve kredi kartları borcunu ödememiş kişilerin sayısı raporlanmıştır.

Tablo 1: Bankalarca Bildirimi Yapılan ve TCMB'nin Negatif Nitelikli Ferdi Kredi ve Kredi Kartları Sisteminde Yer Alan Kişi Sayısı

Yıllar	Ferdi Kredi Borcunu Ödememiş Kişi Sayısı	Kredi Kartları Borcunu Ödememiş Kişi Sayısı	Ferdi Kredi ve Kredi Kartları Borçlarının Ödememiş Kişilerin Toplamı
2006	10978	96859	107837
2007	28829	123022	151851
2008	128592	294487	423079
2009	291927	457796	749723
2010	285658	470707	756365

Kaynak : <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/nnk/negatif.html>, 2011.

Etkin ve güvenilir içsel derecelendirme sisteminin oluşturulabilmesi için bankaların, geçmişte temerrüde düşen müşterilere ait yeterli veri setine sahip olması önemlidir. Bu veri setinden hareketle tasarlanacak içsel derecelendirme modelinin sonuçları doğru sonuçları verip vermediği test edildikten sonra bankalar tarafından uygulanabilir. Müşterinin temerrüt olasılığı ve temerrüt halinde meydana gelebilecek kayıpların hesaplanabilmesi için bankaların içsel derecelendirme sistemlerini kullanmaları önemlidir. İçsel derecelendirme sisteminin amacı geçmiş verilerin değerlendirilmesi ile müşterinin temerrüde düşme olasılıklarının ve risklilik düzeyinin belirlenmesidir. Bankanın elindeki temerrüt verileri sayesinde teminat cinsi, kredi türü vb. değişkenlerin kredilerin geri ödenmesine etkileri incelenerek temerrüt halinde oluşabilecek kayıp hesaplanabilir.

Kredilerin sorunlu hale düşmesini engelleyecek çeşitli önlemler bankalar tarafından alınabilir. Sorunlu kredilere karşı alınabilecek önlemler üç bölümde incelenebilir.

Kredi Verilmeden Önce Alınabilecek Önlemler

Risk düzeyinin en aza indirilmesinde müşterinin kredibilitesi ve kredinin doğruluğu önemlidir. Kredi değerlendirmesini yaparken iki durum söz konusudur; birincisi müşteri kredibilitesini kısmen dikkate alıp, kullanılacak olan paranın gelir getirecek yatırım unsurlarını geniş tutmak olur ki, burada risk düzeyi yüksek, aktif kalitesi düşük olacaktır. İkincisi ise müşteri kredibilitesini dikkate alıp kullanılacak olan paranın gelir getirecek yatırım unsurlarını sınırlı tutmaktır. Böyle bir durumda yatırım oranı düşük, risk düzeyi düşük ve aktif kalitesi yüksek olur. Risk ögesi ile karlılık doğru orantıda hareket etmektedir. Risk düzeyi ve yatırım düzeyini makul düzeyde tutabilmek için; (Mavili, 2008: 45-46).

- Kredilendirme süreci için kapsamlı bir çalışma gerekir ancak müşteri şikayetlerine yol açmayacak süre ile sınırlandırılmalıdır.
- Bankaların kullanılabilir kaynaklarının ne kadarının kredilere ayrılacağı saptanmalıdır, stratejik kredi politikaları oluşturulmalıdır.
- Müşteriye uygun kredinin tahsis edilmesi ve hangi amaçla kullanıldığı takip edilmelidir. Kredinin denetimden çıkması sorunlu hale gelmesinde temel etkidir.
- Kredi dosyasının hazırlanması aşamasında müşteriden alınması gereken belgeler alınmalıdır. Elde edilemeyen belgelerin bulunması halinde müşteri ile irtibata geçilmelidir. Müşteriden istenilen bilgilerin alınmaması durumunda ise kredi çalışmasına geçilmemelidir.
- Kredi çalışmalarında alınan teminat caydırıcı niteliktedir. Teminatların nakde dönüşme hızları önemlidir. Bazı teminatların nakde dönüşme hızları uzun zaman alabilir. O nedenle hızlı nakde dönüşebilen teminatlar seçilmelidir. Nakde dönüşmesi durumunda da riski kapsar halde olmalıdır. Aksi takdirde en çok ve en yüksek teminatın alınması riski azaltmayacaktır.
- Müşteriden alınan belge ve imzalarda eksiklik olmamalı, müşterini imzalarının doğruluğu kontrol edilmelidir.

Söz konusu süreçte müşteri ile yapılan işlemler ve alınan bilgiler yazılı olarak dosyalanmalıdır. Kredinin tahsis edilmesi aşamasından, kredinin izlenmesi, geri ödenmesi için önemli birimlerin birbirleri ile koordineli çalışması ile kredi riski en aza indirilebilir. Bunun için bankaların, kullandıkları krediden sağlanan verimlilik ile müşterinin kredi kapasitesinin tespit etmesi ve bu kapasitede kredinin geri ödenmesi durumunu belirlemesi önemlidir (Mirza, 2006: 46). Bankaların kredi verme sürecinin başlangıcında kredi verecekleri müşterinin kredi risk derecelendirmesini yapması gerekmektedir. Müşterinin kredi riski derecelendirilmiş olsa dahi kredi riski, çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde değişim gösterebilecektir. Parasal aktif ve pasiflerinin bankaların bilançoları içerisindeki paylarının yüksek olması nedeni ile maruz kalınan risklerin düzeyi de yüksektir (Yaslıdağ, 2009: 19). Risk ölçümleme işlemi yerel koşullara ve kişilere göre sıklıkla değişmeyecek şekilde ve bankanın standart kuralları kullanılarak gerçekleştirilmesi durumunda başarılı olabilir. Değişik risk derecelerine göre müşterilere farklı fiyatlama politikaları uygulanmalıdır (Özen, 2002: 17).

Kredi değerlendirme işlemi sırasında 5K olarak belirtilen niteliklerin göz önünde bulundurulması da alınabilecek önlemler arasındadır. Müşterinin karakterine; yani iş ahlakına, kapasitesine; yani iş yapabilme yeteneğine, kapitaline; yani sermayesine, kazancına; yani işinin getirisine veya karlılığına, kefiline; yani kredinin inancalarına dikkat edilmesi gerekecektir (Aktaş, 2000: 12). 5K aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır (Savaşal, 2004: 29-30).

Karakter, borçlunun borcunu geri ödemeye istekli olması durumunu ve kararlılığını ifade eder. Müşterinin karakteri yaşadığı zor durum, kötü iş koşullarında, nakit sıkıntısı durumlarında daha iyi ortaya çıkar.

Kapasite, firmanın nakit yaratabilme kapasitesine sahip olması durumunu ifade eder. Firmanın geçici olarak darboğazda bulunduğu ancak borçlunun tüm yükümlülüklerini karşılayabilecek şekilde nakit yaratabilme gücünde olduğu durum belirtilir. Borçlunun kapasitesi hakkında en önemli bilgiyi finansal tabloları verir, bunun yanında yöneticilerinin deneyimi, uzmanlık dereceleri de borçlunun kapasitesi hakkında bilgi veren unsurlardır.

Kapital, borçlunun etkin bir şekilde çalışarak nakit akışı yaratabilmesi ve rekabetin yoğunlaştığı iş ortamında etkinliği artırarak faaliyetlerini sürdürmesi için gerekli olan fon miktarıdır. Kredi talebinin incelenmesi durumunda

müşterinin sahip olduğu kapitalin değerlendirilmesi durumunda dikkat edilmesi gereken en önemli unsurlar, sermayedarların işletmeye yatırdıkları fonların yeterliliği ve bu fonların ne derece verimli olarak kullanıldığıdır.

Kazanç, müşterinin karlılık durumunu ifade etmektedir. Ayrıca bu unsur koşullar olarak da nitelendirilebilir. Çevresel faktörlerin ve ekonomik durumun firmanın verimliliği ve faaliyetlerini sürdürmesi üzerindeki etkilerine olan etkileri belirtmektedir.

Kefil, borçlunun mali durumunda meydana gelebilecek kötüleşme durumuna kaşın, her koşulda değerini koruyan varlıkların bankaya ipotek edilmesi ve ya güvenilirliği yüksek olan bir kişi ya da kuruluşun kefaletinin alınması olarak ifade edilmektedir. Bu unsurun önemi kredinin geri ödenmesinin imkânsızlaşması durumunda bankayı güvence altına almasıdır.

Kredi Verildiği Anda Sorunlu Hale Gelmeden Önce Alınabilecek Önlemler

Kredinin kullandırma nedeni bir takım projelerin finansmanı ise, projelerin işleyişi izlenmelidir. Projenin mali bütçesinin doğru şekilde değerlendirilmesi önemlidir. Projelerin işleyişinde gözlemlenen aksaklıklar kredinin ödenmemesi riskini arttıracaktır. Yaşanan aksaklıkların değerlendirilerek mantıklı nedenler ve sorun yaratmayacağı anlaşıl原因 nedenlerle ortaya çıkan aksaklıklar için kredinin yeniden yapılandırılması düşünülmelidir. Ancak sorun yaratacağının öngörüldüğü durumlarda ise müşterinin geri ödemesi yolunda karar alınmalıdır (Mavili, 2008: 46). Kredinin geri ödenmesinde sorun yaşanmasının beklenmesine karşın bankalar hem bilanço hem de bilanço dışı faaliyetlerindeki kredi riskinin ölçümüne yönelik bilgilere ulaşma sistemlerine sahip olmalıdır. Bankanın risk yoğunlaşmasının tespitine yönelik yeterli bilgiyi temin etmesi sağlanmalıdır. Şirketlere ve bireysel müşterilere kullandırılmış olan krediler yakından izlenmeli ve farklı kredilerine ait risklerinde azaltılması ve kontrolünün sağlanması için bankalar kredi portföyünün niteliğini ve kompozisyonunu izleme sistemlerine sahip olmalıdır (Kredi Risk Yönetimine İlişkin İlkeler, 1999: 3-4). Kredi riskiyle ilgili banka stratejisi ve politikaları yönetim kurulunca düzenli olarak gözden geçirilmeli ve onaylanmalıdır. Kredi risk stratejisi kredinin niteliği, getirisi ve büyüklüğü gibi unsurların tanınmasını sağlamalıdır. Risk/getiri oranının kabul edilebilir düzeyde belirlenmesi gereklidir. Banka yönetim kurulu finansal verilerini düzenli olarak değerlendirilmeli ve değerlendirme sonucunda kredi izleme stratejisi üzerinde gerekli değişiklikleri yapmalıdır.

Kredi zararları çeşitli yöntemlerle öngörülerek karşılık hesabı tahsis edilmektedir. Muhasebe açısından bakıldığında da, tahsil edilemeyeceği muhtemel hale gelen krediler tahsili şüpheli krediler olarak tanımlanmalıdır, böylelikle kredi zarar karşılıkları bankaların kredilerinin değerlerinde gerçekleşen azalmaların belirlenmesinde kullanılan bir yöntem olmaktadır. Bankalar genel karşılık ayırmanın yanında, özel karşılıklar da ayırabilirler. Genel karşılık; belirli varlıkların toplamı üzerinden, tutarı tam olarak belirlenemeyen ancak ileride gerçekleşeceği varsayılan risklerin telafisi için ayrılması gereken bir karşılık olarak ifade edilmektedir. Özel karşılık kavramı ise, tek bir kredide belirlenmiş zararlar için oluşturulan karşılıktır. Örneğin ortak özellikleri olan küçük bakiyeli kredilerin toplanıp, grup bazında değerlendirildiği karşılıklar olarak ifade edilir (Sayım, 2006: 40-44). Krediler için karşılık ayırma işleminde toplam karşılıkların yeterliliği, özel karşılıklar veya zarar yazılması yoluyla belirlenmiş kayıpların zamanında tanınması önemlidir. Banka, kredi portföyünde meydana gelebilecek kredi zararını karşılayacak durumda karşılık ayırmalıdır. Karşılıkların belirlenme yöntemi kredi zararlarının belirlenmesini sağlamalıdır. Geçmişte yaşanan zararlar ve zararlardaki yeni eğilimler analiz işlevinin ilk aşamasını oluşturur ancak yeterli değildir. İyileştirme uygulamaları ve borç verme prosedürlerindeki değişiklikler, yerel ekonomi ve iş durumlarındaki değişiklikler, kredi yoğunluklarının durumu ve bu yoğunlukların seviyesindeki değişimler, vade süresi dolmuş olan kredilerin büyüklükleri ve etkilerindeki değişimler ile birlikte tahakkuk etmemiş olan kredilerin, sorunlu borç yeniden yapılandırılmalarının ve diğer kredi düzenlemelerinin hacminde gözlenen değişim gibi faktörlerin karşılık belirleme yöntemi içerisinde dikkate alınması gerekmektedir (Sayım, 2006: 49-50). Bankaların sorunlu hale gelme olasılığı yüksek olan kredilerin olumsuz durumlarından kısmen de olsa korunmaları için karşılık ayırmaları kaçınılmazdır. Ancak karşılıkların vergisel durumu ülkelerin mevzuat ve uygulamaları açısından farklılıklar göstermektedir. OECD ülkeleri, kredi karşılıklarının büyük bir kısmını vergide düşülmesine izin veren “serbest vergi düzenlemeleri” ne sahip olanlar ve karşılıkların ya çok sınırlı bir kısmını ya da bu konuda hiç bir

indirim izin vermeyen “sınırlayıcı vergi düzenlemeleri” ne sahip olanlar olarak ikiye ayrılırlar. Sınırlayıcı vergi düzenlemeleri, bankaların karşılık ayırmalarına engel olmaktadır. Bankalar kredi portföyündeki kötüleşmenin raporlamasını ertelemek yoluna gidebilir. Bu durum ise gelirlerini yüksek gibi göstererek, sermayelerinin erimesine neden olabilir (Acar ve Erdönmez, 1996: 2-5).

Kredi vadesi süresince risk ile teminat arasındaki denge korunmalıdır. Bu durumun sıklıkla gözden geçirilmesi gerekir. Ancak söz konusu sıklık teminatın niteliğine göre değişmektedir. Bu inceleme sonrasında raporun tekrar yenilenmesi ve değer kaybının bulunması durumunda ise ilave olarak teminatlarında alınması gerekebilir. Kredi kullanıcısının nakit durumu da finansal durumu hakkında bilgi vermektedir. Finansal durumu iyi olan müşterilerin nakit akışları da düzgün olur. Ancak kendisine tahsis edilen kredi limitlerinin dolu olması ve donuk kullanması durumunda müşterinin faaliyetleri ve finansal durumu ile ilgili sıkıntı yaşadığı kanısına varılabilir. Bu durumda olan müşterilerin çeklerinin piyasada yazılmaya başlar, ödemelerini erteler, fiyat konusunda özenini yitirir ve banka ile yapılmak istenen görüşmelerden de kaçınacaktır (Mavili, 2008: 46-47).

Kredi Sorunlu Hale Geldikten Sonra Alınabilecek Önlemler

Sorunlu kredinin meydana geldikten sonraki alınabilecek önlemler için kredinin kapsamlı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Kredi borçlusu, kredi dosyası, teminatların niteliği ve kredi borçlusunun diğer borç veren kurumlarla ilişkileri incelenmelidir. Kredinin sorunlu hale geldikten sonraki aşamada kredi borçlusunun ne derece dürüst ve güvenilir olduğu önemlidir. Bankanın sorunlu kredinin çözümü konusunda uygulayacağı programa kredi borçlusunun istekli olması ve buna göre hareket etmesi önemlidir. İki taraf arasında mutlaka güvene dayalı bir ilişki olmalıdır. Güven duyulmayan, sorunun çözümü için bankanın uyguladığı politikalara karşı isteksiz olan ve ahlak dışı durumların gözlemlendiği kredi borçlusu için tek seçenek teminatların nakde çevrilmesi, bunun yanında da gerekli hukuki önlemlerin alınması olacaktır.

Kredi teminatı olarak alınan değer nakde çevrilmesi sırasında riskle karşılaşılabilir. Çünkü alınan teminatın değeri şirketin sorun yaşamaması ile birlikte düşebilir. Söz konusu teminatın, bankanın kredi verme işleminden doğan riski karşılaması önemlidir. Teminat, gerekli hukuki koşullar sağlanarak bankanın mülkiyetine geçirilmesi durumunda ve satıldığı zaman kredinin sorunlu hale gelmesinden kaynaklı olan borcu ödeyebilecek kaynağı yaratıyorsa bir kıymet ifade eder. Teminatın alındığı zaman gerekli hukuki işlemlerin ve elde edilmesi gereken belgelerin eksiksiz olarak kredi dosyası içerisinde olması gerekmektedir. Oluşturulan kredi dosyasında eksikliklerin olması durumunda hukuki süreçte sorunlar yaşanabilir. Hatta, bu durum karşısında banka teminat üzerinde bir hak talep edememe durumu ile karşılaşabilecektir. Herhangi bir eksiklik olması durumunda kötü dosyalama sistemine sahip olduğu kanısına varılmalıdır (Mavili, 2008: 47-48). Kredi dosyalarının eksiksiz olarak hazırlanması sorunun belirlenmesi ve çözüm için uygulanacak yolların hızlı bir şekilde belirlenmesini sağlamaktadır. Kredi dosyasında bulunması gereken asgari ve en önemli dokümanlar şunlardır (Kavcıoğlu, 2003: 68):

- Bankalar ve kredi müşterisi arasında kredi hakkında yapılan karşılıklı yazışmalar
- Kredi teklifleri ve onay kararları
- Kredi borçlusunun finansal durumunu gösterecek tasdikli belgeler. Vergi dairesi, mali müşavir ya da denetçiler tarafından onay görmüş belgelerdir. Borçlunun finansal raporları, nakit akış tabloları, mali tahlil raporları, kredi analiz memorandumları

Memorandum; genel olarak hatırlanacak şey anlamında kullanılır. Bir olay ya da hareketi hatırlatmak üzere tutulan bir kayıt, alınan not veya benzeri şey anlamındadır (Seyidoğlu, 1992: 564).

- Kredi borçlusu ile yapılan esas sözleşme, kredi ve hizmet sözleşmeleri, ipotekler, garantiler, temlik ve rehin senetleri
- Kefillerin mal durumunu bildiren mali tablolar, tapu kayıt bilgileri, kredi borçlusu şirket ise, şirket ortaklarının mal varlıklarının dökümü, tapu kayıtlarının dökümü.

VERİ ve YÖNTEM

Bu çalışmada takipteki kredi büyüklüklerinin özel sektöre sağlanan krediler ve yatırımlar üzerinde etkisi olup olmadığı çoklu regresyon analizi yardımıyla 1986–2008 periyotları için yıllık veriler kullanılarak saptanmaya çalışılmaktadır.

Bu bağlamda EKKY(En Küçük Kareler Yöntemi) yöntemi kullanılarak tahmin edilecek olan çoklu regresyon modellerimiz şöyledir:

$$\text{Model 1: } OSK_t = \beta_0 + \beta_1TK_t + \beta_2FO_t + \beta_3KBP_t + u_t$$

$$\text{Model 2: } Y_t = \beta_0 + \beta_1TK_t + \beta_2T_t + \beta_3FO_t + \beta_4IHR_t + \beta_5GDP_t + u_t$$

Modellerde kullanılan kısaltmalar ise aşağıda açıklanmaktadır.

OSK: Özel Sektöre Sağlanan Yurtiçi Krediler (%GSYİH) (Domestic credit to private sector, % of GDP)

Y: Gayrisafi Sabit Sermaye Birikimi (%GSYİH) (Gross capital formation, % of GDP)

TK: Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı

FO: Bankalar arası Faiz Oranı (Interbank Money Market Rate, Percent per annum)

KBP: Kamusal Sermayeli Bankaların Sektör Payları (%)

T: Tasarruflar (%GSYİH) (Gross savings, % of GDP)

IHR: Mal ve Hizmet İhracatı (yıllık % büyüme) (Exports of goods and services, annual % growth)

GDP: Kişi Başı GSYİH (yıllık % büyüme) (GDP per capita growth, annual %)

Model 1’de TK’nın OSK üzerindeki etkilerini araştırmak amaçlanmıştır. Model 1 için temel bağımsız değişken TK olurken, FO ve KBP serileri ise kontrol değişken olarak kullanılmıştır. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranının artmasının özel sektöre sağlanan yurtiçi kredileri negatif yönde etkileyeceği beklentisi bulunmaktadır. Takipteki kredilerin toplam kredilere oranının artması nedeni ile bankaların aktif durumunda bozulmalar meydana gelecektir. Geri ödemelerde meydana gelen aksaklıklar ile aktif kalitesi bozulan bankaların kredi arzı azalacaktır. Ayrıca kredi kullandırma maliyetleri de artacağı için özel sektöre sağlanan kredilerde azalacaktır. FO değişkeninin artmasının OSK değişkenini negatif etkilemesi beklenmektedir. Sorunlu hale gelen krediler ile bankalar mali bünyelerini düzeltmek için alacaklarını en kısa sürede tahsil etmek yoluna gideceklerdir. Aldıkları riskle bağlantılı olarak faiz oranları artacak, bankalar kredi olanaklarını azaltacaklardır. KBP değişkeninin artmasının da OSK değişkenini negatif etkilemesi beklenmektedir. Kamu sermayeli bankaların payının büyük olmasının negatif etkilemesinin nedeni ise mevduata ödedikleri faiz oranı kadar maliyetle topladıkları fonun kendi iştiraklerine aktarılmasıdır. Bu durumda bankacılık sektöründeki kaynakların aktarılması ile özel sektöre kullanılabilir kredi miktarı azalabilir.

Model 2’de, bağımlı değişken Y değişkenidir. TK değişkeni modelin temel bağımsız değişkeni iken, T, FO, IHR, GDP değişkenleri ise kontrol değişken olarak kullanılmıştır. TK değişkeninin artmasının Y değişkenini negatif yönde etkileyeceği beklentisi bulunmaktadır. TK değişkenindeki artış nedeni ile yeni yatırımlar için gerekli finansman azalacaktır. Bu nedenle takipteki kredilerin toplam kredilere oranı değişkenindeki artışın Y değişkenini negatif etkilemesi beklenir. T değişkeninin artmasının Y değişkenini pozitif etkilemesi beklenir. Tasarrufların artması ile bankaların kredi olanakları artmış olacaktır, mevduatlarında artış sağlanmaktadır. Böylece artan tasarruflar sonrasında bankalar daha düşük faiz ile topladıkları kredileri pazarlama imkânına kavuşacaktır. Daha düşük faiz ile borçlanma imkanına kavuşan yatırımcılar yatırımlarını arttıracaktır. Dolayısıyla neticede artan tasarruflar yatırımların artmasına yol açmış olacaktır. FO değişkeninin artmasının Y değişkenini negatif etkilemesi beklenmektedir. Faiz oranlarının artması durumunda kaynak kullanım maliyeti artmış olacaktır. Bu nedenle

yatırımların yapılması için gerekli fonun sağlanmasının da maliyeti artmış olacaktır. Bu nedenle faiz oranlarının yatırımları negatif etkilemesi beklenmektedir. IHR değişkeninin artmasının Y değişkenini pozitif etkilemesi beklenmektedir. İhracattaki artış, üretimdeki artışı ve üretimdeki artışta ek yatırımları gerektirdiği için ihracatın yatırımları pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir. GDP değişkeninin artmasının ise Y değişkenini pozitif etkileyeceği beklenmektedir. Büyümenin gerçekleşmesi ile birlikte yatırımların finansmanı için fon sağlanabilecektir. Ayrıca büyüme, ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlayarak yeni yatırım alanlarının oluşmasına veya mevcut yatırımların genişletilmesine yol açacaktır. Bu nedenle büyüme ile yatırımlar arasında pozitif ilişki beklenmektedir.

Her iki modelin test edilmesi için, değişkenlerin 1986 – 2008 periyoduna ait yıllık verileri kullanılmıştır. TK değişkeni; (takipteki krediler / toplam krediler)*100 olarak oluşturulmuştur. TK ve KBP değişkeni, TBB (Türkiye Bankalar Birliği) nin “50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi 1958 – 2007” adlı yayınından, Bankalarımız Kitabından elde edilmiştir. OSK, Y, T, IHR, GDP değişkenleri, Dünya Bankası’nın “WDI (World Development Indicators)” veri setinden elde edilmiştir. FO değişkeni IMF (International Monetary Found)’ nin “IFS (International Financial Statistics)” veri setinden alınmıştır.

ANALİZ VE BULGULAR

Türkiye’de takipteki kredilerin özel sektöre sağlanan krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yukarıda oluşturulan modellere ilişkin elde edilen analiz sonuçları aşağıda Tablo 2’de sunulmuştur.

Model 1 için elde edilen regresyon analizi sonuçlarını yorumlamamız gerektiğinde bağımsız değişken olan TK, FO ve KBP değişkenleri ile bağımlı değişken olan OSK değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif yönlü ilişki olduğu görülmektedir. Söz konusu bu istatistiksel anlamlılıklar TK değişkeni için %1, FO ve KBP değişkeni için %10 düzeyi için geçerlidir. Analiz sonucunda TK değişkeninde meydana gelen bir birimlik bir artışın OSK değişkeninde 0,68 birimlik azalışa neden olacağı anlamına gelmektedir. FO değişkeninin oranında meydana gelen bir birimlik bir artışın OSK değişkeninde 0,04 birimlik azalışa neden olacağı anlamına gelmektedir. KBP değişkeninde meydana gelen bir birimlik bir artışın OSK değişkeninde 0,26 birimlik azalışa neden olacağı görülmektedir. Diğer incelenmesi gereken ise R-kare katsayısıdır. R-kare’nin 0,53 çıkması, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin OSK da meydana gelen toplam değişimin %53’lük kısmını açıkladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla geriye kalan %47’lik kısmın ise modelin dışında kalan diğer bağımsız değişkenler tarafından açıkladığını ifade edebiliriz. F-istatistik’in 7,387 değerinden modelin bir bütün olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2: Analiz Sonuçları

	Sabit Terim	t-istatistik	P-değeri	TK	t-istatistik	P-değeri	FO
Model 1	349,938	69,051	0,0000	-0,6891	-33,438	0,0034	-0,0469
Model 2	135,265	51,805	0,0001	-0,4708	-44,776	0,0004	-0,0004
	t-istatistik	P-değeri	KBP	t-istatistik	P-değeri	T	t-istatistik
Model 1	-18,205	0,0845	-0,2680	-19,031	0,0723		
Model 2	-0,0250	0,9803				0,4541	31,891
	P-değeri	IHR	t-istatistik	P-değeri	GDP	t-istatistik	P-değeri
Model 1							
Model 2	0,0061	0,1084	18,875	0,0786	0,0484	0,4124	0,6858
	R-Kare	F-istatistik					
Model 1	0,5384	7,387					
Model 2	0,8142	13,150					

Model 2 için elde edilen regresyon analizi sonuçlarını yorumlamamız gerektiğinde: TK bağımsız değişkeni ile bağımlı değişken olan Y bağımlı değişkeni arasında istatistiksel olarak %1 düzeyinde anlamlı negatif yönlü bir ilişki olduğu; T ve IHR bağımsız değişkenleri ile Y bağımlı değişkeni arasında istatistiksel olarak sırasıyla %1 ve %10 düzeylerinde anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. FO ve GDP bağımsız değişkenleri her ne kadar beklenen işareti alıyorsa da istatistiksel olarak anlamlı değildirler. Analiz sonucunda TK oranında meydana gelen bir birimlik bir artışın Y değişkeninde 0,47 birimlik azalışa neden olacağı anlamına gelmektedir. T değişkeninde meydana gelen bir birimlik bir artışın Y değişkenini 0,45 birim arttıracığı anlamına gelir. IHR değişkeninde meydana gelen bir birimlik bir artışın Y bağımlı değişkenini 0,10 birim arttıracığı anlamına gelmektedir. R-kare'nin 0,81 çıkması, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin Y bağımlı değişkeninde meydana gelen toplam değişimin %81'lik kısmını açıkladığını ifade etmektedir. Dolayısıyla %19'luk kısmın da model dışında kalan diğer bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını ifade edebiliriz. F-istatistik'in 13,150 değerinden modelin bir bütün olarak %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğunu söyleyebiliriz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sorunlu kredi, banka ile borçlu arasındaki ödemenin makul süre içerisinde ödenmemesi durumu ile oluşur. Tahsilâtın gecikmesi, verilen kredide zarar ihtimalinin oluşması sorunlu krediyi meydana getirir. Her bankanın kullandığı kredilerin belirli bir kısmı sorunlu krediye ya da kredi zararına dönüşebilir. Bankaların kredi yönetimini iyi bir şekilde yürütmeleri hem karlılığı hem de kredi riskinin azalmasını olumlu yönde etkilemektedir. Kredi kullandırılmadan önce müşterinin karakterine, kapasitesine, kapitaline, kazancına, kefiline dikkat edilmesi gerekecektir. Kredi kullandırdıktan sonra ise, borçlunun ve kredinin etkin izleme süreci önem kazanmaktadır. Ayrıca risk durumu değerlendirilmesi yapılarak karşılık ayrılması da önemlidir. Kredinin artık sorunlu bir kredi haline dönüşmesi durumunda da, kredi teminatının durumu, nakde dönüştürülmesi önem kazanır. Sorunlu kredinin tahsil edilebilmesi için borçlunun ne derece güvenilir ve dürüst olduğu dikkate alınmalıdır.

Sorunlu krediler banka ve bankacılık sektörü için maliyetlere neden olacaktır. Bu maliyetler sadece bankalarla sınırlı kalmayıp ülke ekonomisi içinde geçerli olabilir. Bu amaçla çalışmada, sorunlu hale gelerek takibe düşmüş olan kredilerin özel sektöre verilen krediler ve yatırımlar üzerindeki etkisi 1986-2008 yıllarını kapsayacak bir biçimde Türkiye ekonomisi için incelenmiştir. Analizi sonuçlarına göre: takipteki kredilerin özel sektöre sağlanan kredilere ve yatırımlara olan etkisinin negatif yönde olduğu ve söz konusu ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye'de takipteki kredilerin artması sonucunda özel sektöre sağlanan kredilerin ve yatırımların azalacağı söylenebilir. Bu bağlamda sorunlu kredi miktarındaki artışın yatırımlar üzerinde direkt ve özel sektöre sağlanan krediler vasıtasıyla da yatırımlar üzerinde ayrıca dolaylı azaltıcı etkileri olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, Türk bankacılık sektöründe takipteki kredi oranlarının artmasının ülke ekonomisine olumsuz etkisi olduğu ve bu nedenle bankaların kredi tahsis ve yönetimi konularını etkin şekilde yürütmesinin büyük önem arz ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

ACAR, Özgür ve Pelin Ataman, ERDÖNMEZ, (1996), "Kredi Karşılıklarına İlişkin Düzenlemeler ve Vergi Uygulamaları", Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul.

AKSEL, Kaan, (2001), "Kredi Riski Yönetimi", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No: 18, İstanbul.

AKTAŞ, Mustafa, (2000), "Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesinde Finansal Analiz", Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 9-11 Ekim 2000 Ankara.

ARDA, Musa ve Cengiz, GÖĞEBAKAN, (2004), "Kredi Risk Yönetimi Açısından İçsel Derecelendirme Modeli", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No:34, İstanbul.

ÇELİK, Faik ve M.Behzat, EKİNCİ, (2002), "Türkiye'de Bankacılık Krizlerinin Önlenmesinde Risk Yönetiminin Yetersizliği, Stratejik Bir Yaklaşım", Active Bankacılık ve Finans Dergisi, No: 23, İstanbul.

- DUVAN, Berke, (2001), “Türk Bankacılık Sisteminde Tahsili Gecikmiş Alacakların Tasfiyesi ve Şirket Borçlarının Yapılandırılması”, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi, Ankara
- İŞİPEK, Pekhan, (2005), “Kredi Portföy Riski Yönetimi ve Kredi Riski Ölçüm Metodolojileri”, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 24-25 Kasım 2005, İstanbul.
- KAVCIOĞLU, Şahap, (2003), Ticari Bankalarda Sorunlu Kredilerin Yönetimi Çözüm Yolları ve Takibi, Türkmen Kitabevi, İstanbul
- Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler, (1999), Türkiye Bankalar Birliği.
- Kredi Muhasebesi, Kredi Riskine İlişkin Kamuoyu Bilgilendirilmesi ve İlgili Konularda Güvenilir Uygulamalar, (2009), Türkiye Bankalar Birliği, Kasım 2009.
- MAVİLİ, Pınar Top, (2008), “Ticari Bankacılıkta Sorunlu Krediler ve Yönetimi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- MİRZA, Ahmet, (2006), “Kredi Riski Yönetiminde Erken Uyarı Sistemleri ve Sorunlu Kredilerin İzlenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Negatif Nitelikli Ferdi Kredi ve Kredi Kartları Sisteminin İşleyişi, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/bgm/nnk/negatif.html>. (14.03.2011).
- ÖZEN, Nahit, (2002), “Kredi Riski Ölçümlemesi, Temerrüde Düşme ve Çözüm Yolları”, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 17-18 Ekim 2002, İstanbul.
- SAVAŞAL, Mustafa, (2004), “Kredi Risk Yönetimi ve Sorunlu Krediler”, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 1-3 Kasım 2004, İstanbul.
- SAYIM, Ferhat, (2006), Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelenmesi, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul.
- SEYİDOĞLU, Halil, (1992), Ekonomik Terimler, Güzem Yayınları, Ankara
- TOPRAK, Metin ve Osman, DEMİR, (2001), “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar”, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, Sivas.
- TOPRAK, Yusuf Ziya, (2001), “Bankacılık Sektöründeki Sorunlar ve Gelişmeler”, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Dergisi, Sayı:Ocak2001,http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=232&id=14 (10.02.2010).
- TÜRKAN, Ercan, (2000), “Enflasyonla Mücadele Programı, Tüketici Kredileri ve Muhtemel Riskler”, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları: 2000/1, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Ekim 2000
- ÜNLÜ, Nuri Burak, (2010), “Bankacılıkta Modern Kredi Risk Yönetimi”,http://www.ba.metu.edu.tr/~manclubyayinlarglobalpara_bankaparabanka.html (07.03.2010).
- YANIK, Hatice, (2008), “Bankacılık Sektörünün Ekonomik Kalkınmaya Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul
- YASLIDAĞ, Beyhan, (2009), “Kredi Risk Yönetimi ve Kredi Türevleri”, Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Türkiye Bankalar Birliği, 25-27 Mayıs 2009, İstanbul.